

Asia: VN/9791/2020

Rikosprosessin tehostaminen

1. Lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyn nopeuttaminen

a) Esitutinnan toimittamista sekä syyteharkintaa ja syytteen nostamista kiireellisesti koskevat ehdotukset sekä pääkäsittelyn pitämistä määräajassa koskeva ehdotus asianomistajan ollessa alle 18-vuotias (ETL 3:11, ROL 1:8a ja ROL 5:13)

Ehdotukset ovat kaikilta osin perusteltuja. Ehdotukset vastaavat aiemmin LEAN-hankkeen raportissa esittämiäni näkökohtia. Syyteharkinnalle ei ole syytä asettaa päivämäärätasoisia rajoja. Riittävää on, että syyteharkinta on tehtävä kiireellisesti ja syyte nostettava viivytyksettä. Sama koskee esitutinnan toimittamista.

b) Edunvalvojan määräämistä esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:8)

Ehdotus on perusteltu. On hyvä, että edunvalvoja voitaisiin määrätä myös muulle kuin asianosaiselle.

2. Erityisosaamisen turvaaminen

a) Esitutinnan johdon keskittämistä alle 18-vuotiaita koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7)

Lainmuutos parantaisi esitutkinnan laatua näissä asioissa. Lapsiin kohdistuvat jutut edellyttävät erityistä perehtymistä nimenomaan lapsen kuulemiseen soveltuviin menetelmiin. Tunnen aihepiirin hyvin, hoidettuani lapsijuttuja aiemmin syyttäjänä ja sittemmin työnohjaajana lapsiin kohdistuvia seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksia tutkivissa lastenpsykiatrian yksiköissä. Kokemukseni ja havaintoni puoltavat vahvasti erikoistumista myös tutkinnanjohtamisessa. Ei riitä, että tutkija on perehtynyt erityisesti lapsijutuissa sovellettaviin menetelmiin, myös tutkintaa johtavan komisarion tulee ne tuntea ja osata niitä soveltaa. On todettava, että koulutuksen myötä myös poliisien ja syyttäjien osaaminen on parantunut merkittävästi. Myös tuomioistuimet osaavat entistä paremmin hyödyntää lasten kertomusten luotettavuudesta saatavilla olevaa tutkimustietoa.

b) Esitutkintatoimenpiteiden ja tutkinnan johdon keskittämistä erityisen suojelun tarpeessa olevia asianomistajia koskevassa esitutkinnassa koskeva ehdotus (ETL 4:7a)

Tältäkin osin ehdotus on perusteltu. Näin menetellen Suomi voi aiempaa paremmin täyttää kansainväliset sopimusvelvoitteensa, jotka koskevat erityisen suojelun tarpeessa olevia rikoksen uhreja.

3. Tekniikan hyödyntäminen rikosprosessissa

a) Kuulustelutilaisuuden tallentamista ääni- ja kuvatallenteeseen koskeva ehdotus (ETL 9:3)

Olen esittänyt tätä LEAN-raportissa. Kannatan varauksetta ehdotusta. Tallentaminen parantaa paitsi kuultavan oikeusturvaa, myös on omiaan estämään perusteettomia väitteitä siitä, ettei kuultavan kertomusta ole kirjattu kuultavan kertoman mukaisena. Tallentaminen onnistuu nykyisin välinein varsin hyvin, eikä ns. litterointi ole ainakaan pääsääntöisesti tarpeen. Kuulustelun sisältö ilmenee autenttisenä tallenteelta.

b) Kuulustelutilaisuuden tallentamisesta todisteena käyttämistä varten koskevat ehdotukset (ETL 9:4 ja OK 17:24)

Ehdotukset ovat perusteltuja.

4. Esitutkintayhteistyön kehittäminen

a) Tutkintasuunnitelmia koskeva ehdotus (ETL 3:3a)

Ehdotus on perusteltu. Esitutinnan tulee perustua hyvään suunnitteluun. Kirjallinen tutkintasuunnitelma on myös hyvä työkalu seurata tutkinnan etenemistä. Ehdotus on perusteltu myös siltä osin kuin tutkintasuunnitelma on edellytetty tehtävän yhteistyössä poliisin ja syyttäjän kanssa. Tutkintasuunnitelman laajuus ja muoto on syytä jättää tapauskohtaisesti harkittavaksi. On syytä korostaa, ettei tutkintasuunnitelma suinkaan ole tuntematon asia, niitä on tehty aiemminkin. Lailla säätäminen kuitenkin yhdenmukaistaisi käytäntöjä.

b) Loppulausuntoa koskeva ehdotus (ETL 10:1)

Tämä olisi erittäin merkittävä parannus nykytilaan. Loppulausuntomenettelyn toimimattomuudesta ovat yhtä mieltä oikeastaan kaikki rikosprosessin toimijat (poliisit, syyttäjät, avustajat ja tuomarit). Voi ainakin toivoa, että entistä täsmällisempi sääntely vihdoin johtaa oikeustilaan, jota loppulausuntomenettelystä säätämällä aikanaan tavoiteltiin. Hyvä loppulausunto syntyy vuorovaikutuksessa poliisin, syyttäjän ja avustajien kesken. On syytä myös korostaa sitä, että avustajia informoitaisiin muutoinkin nykyistä enemmän esitutkinnan etenemisestä, julkisuuslainsäädäntö tuki huomioon ottaen. Avoin esitutkintayhteistyö myös avustajien suuntaan voisi olla omiaan vähentämään lisätutkintojen tarvetta syyteharkinnan vaiheessa tai jutun jo siirrettyä tuomioistuimeen.

c) Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta koskeva ehdotus (ETL 5:3)

Kannatan ehdotusta, joka lähinnä täsmentää yhteistyövelvollisuutta. Vaikka monilla paikkakunnilla yhteistyö toimii hyvin, parantamisen varaa on aina. Yhteistyön esteenä eivät saa olla toimivaltarajat tai henkilöresurssien vaje. Aika, jonka syyttäjä käyttää esitutkintayhteistyöhön, vähentää esitutkinnan jälkeiseen syyteharkintaan käytettävää aikaa. Tiedän sen, koska itse tein syyttäjänä yhteistyötä poliisin kanssa 17 vuoden ajan. Yhteistyövelvollisuudesta on toisaalta säädettävä riittävän väljästi, koska tilanteet kenttätöissä ovat vaihtelevia. Ehdotettu sääntely on riittävän velvoittavaa, mutta samalla riittävästi tapauskohtaiselle harkinnalla tilaa antavaa.

5. Sovittelumahdollisuudesta ilmoittamista koskevat ehdotukset (ETL 4:16 ja 4:18)

.

Ehdotukset ovat perusteltuja ja omiaan saattamaan juttuja rikostutkinnasta sovitteluun. Sovittelu on vakiintunut tapa käsitellä vähäisiä ja keskivakaviakin rikoksia. Pulmana on tosinaan havaittu olevan, ettei asianosaisia riittävästi informoida (poliisissa) tästä mahdollisuudesta. Laintasoinen säännös sovittelusta ilmoittamisesta vahvistaisi ehkä myös poliisin pyrkimystä ohjata sovitteluun soveltuvia asioita sovitteluun.

6. Ns. putkakuolemia ja poliisin voimankäyttötilanteita koskevat ehdotukset (ETL 2:4 ja 5:1)

.

Kannatan ehdotuksia kaikilta osin. On perusteltua saattaa syyttäjän harkittavaksi se, onko näissä asioissa syytä aloittaa esitutkinta. On kuitenkin syytä todeta, että esitutkinnan aloittamisen kynnyks on "syytä epäillä" - tasoinen myös tässä tarkoitetuissa asiaryhmissä. Syyttäjän ei tule määrätä esitutkintaa aloitettavaksi kaiken varalta tilanteissa, joissa objektiivisesti arvioiden ei ole syytä epäillä rikosta.

7. Tarve ja edellytykset syyttäjän vaitiolo-oikeudesta säätämiseksi (mietinnön liite 2)

.

Viittaan OTT, dosentti Tapanilan selvitykseen, olen täysin samalla kannalla kuin Tapanila.

8. Muut mietinnössä käsitellyt asiat

a) Velvollisuus esitutkinnan toimittamiseen ja selvittämisvelvollisuuden laajuus

En kannata esitutkintapakosta luopumista. Poliisille ei voida antaa kategorista päätösvaltaa siitä, mitä rikoksia tutkitaan ja mitä ei. Lainsäätävä määrittelee rikosteot ja lähtökohtaisesti rikokset tulee tutkia. Voimavaroja pitää kuitenkin kohdentaa ja siksi voimassa oleva lainsäädäntö antaa mahdollisuudet esitutkinnan rajoittamiseen, eri perusteilla. Nykyisin voimassa oleva lainsäädäntö antaa hyvät mahdollisuudet esitutkinnan suuntaamisen rikosvastuun toteutumisen kannalta relevantteihin tekoihin. Poliisin ja syyttäjien tulisi nykyistä enemmän harkita juttujen rajaamista niin, että rikosvastuu toteutuisi optimaalisesti, mutta rajallisia voimavaroja säästäen. Erityisesti rikoksia, joissa asianomistajilla ei ole korvausintressiä, tulisi laajoissa rikosjutuissa rajata riittävän ajoissa tutkinnan ulkopuolelle, hyvällä poliisi/syyttäjä yhteistyöllä. Esitutkintapakko nykyisin modifioidussa muodossaan sovittaa hyvin yhteen rikosvastuun toteuttamisen idean ja voimavarojen tarkoituksenmukaisen jakamisen.

b) Syyteneuvottelun kehittäminen

LEAN-selvityksessä olen esittänyt harkittavaksi syyteneuvottelun käyttöalan laajentamista esimerkiksi törkeisiin huumausainerikoksiin ja osaan rikoslain 21 luvun rikoksista. Nykyisellään syyteneuvottelu ei tuo merkittävää työnsäästöä, soveltamisalan suppeuden takia.

c) Perusteluvollisuus syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen sekä tuomioistuimen ratkaisussa

Mietinnössä on varsin hyvin todettu, että perusteluvollisuus on tapauskohtainen. Tosiasia kuitenkin on, että varsin usein perustelut voisi kirjoittaa nykyistä tiiviimmin, rikosvastuun kannalta relevantteihin seikkoihin keskittyen. Lainsäädäntömuutoksille ei tässä vaiheessa ole tarvetta, eikä laissa oikein voidakaan säädellä perusteluista kuin varsin yleisellä tasolla.

d) Rikosasioiden valmistelu käräjäoikeudessa

Valmistelua tulisi tehostaa niin, että pääkäsittelyyn mennessä olisi selvää, mistä asioista on tarve esittää todistelua. Olisi syytä harkita yhteenvedon laatimista vaativissa rikosjutuissa valmistelun päätteeksi. Lakihan ei yhteenvedon tekemistä kiellä. Myös LEAN-selvityksen yhteydessä useat tuomarit pitivät yhteenvedon laatimista hyvänä työtapana.

e) Preklusio rikosasioissa

Rikoksesta epäillyn oikeudet estänevät preklusiosäännön omaksumisen rikosasiassa. Loppulausuntomenettelyn tehostaminen myös todisteluun liittyvin täsmäkysymyksin ja rikosasian tehokas valmistelu käräjäoikeudessa voivat osaltaan vaikuttaa siihen, että jo pääkäsittelyn alkaessa on selvillä, mitä todistelua asiassa esitetään ja mihin seikkoihin asianosaiset vetoavat.

f) Adheesioperiaate

Ei ole syytä luopua tässä pohjoismaisesta perinteestä, jonka mukaan asianomistajan korvausvaimus on esitettävissä syyteasian yhteydessä. Muutos olisi radikaali, eikä sitä voida perustella edes oikeudenkäyntien jouduttamisella, oikeudenkäynnit eivät yleensä viivästy adheesioperiaatteen takia. Adheesioperiaatteesta luopuminen tarkoittaisi sitä, ettei asianomistaja pääsääntöisesti saisi korvausintressiään toteutetuksi edes tuomion tasolla (täytäntöönpano on asia erikseen, ainakaan omaisuusrikosten asianomistajat eivät yleensä saa korvauksia tuomitulta perittyä). On huomattava, että esimerkiksi Saksa on kulkenut adheesioperiaatteen omaksumisessa Pohjoismaiden suuntaan.

g) Uhridirektiivin täytäntöönpano toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeuksien osalta

Tähän minulla ei ole lausuttavaa.

9. Ehdotusten vaikutukset, mukaan lukien arvio mahdollisesta tuottavuuden lisääntymisestä sekä vaikutukset ICT-järjestelmiin

.

Ehdotukset lisääisivät oletettavasti tuottavuutta, jos tuottavuudella tarkoitetaan prosessin tehokkuutta ja laatua.

10. Muuta

.

Olen tavallaan joutunut arvioimaan omaakin työtäni, koska mietintö perustuu myös laatimaani LEAN-selvitykseen. Olen kuitenkin pyrkinyt arvioimaan mietintöä objektiivisesti. En ole pitänyt tarpeellisena toistaa LEAN-selvityksen raportissa esittämäni, koska esittämiäni näkökohtia on asianmukaisesti referoitu mietinnössä.

Tolvanen Matti
Itä-Suomen yliopisto - Oikeustieteiden laitos